

FÁBIÁN MIKLÓS

REFORMÁTUSOK A TISZA MENTÉN

– A TISZAÚJLAKI ÉS A TISZABÖKÉNYI REFORMÁTUS EGYHÁZ
TÖRTÉNETE A DUALIZMUS ÉVEIBEN

Írásomban – amely készülő disszertációm egy kisebb részlete – az egykori ugocsa vármegyei két szomszédos település református egyházközségének történetét kívánom bemutatni. A gyülekezettörténeti kutatások során kiemelt figyelmet fordítottam az oktatásra, a gyülekezetek gazdasági helyzetére, valamint a gyülekezeti életre. Az oktatás, az iskola fenntartás anyagi helyzetétől függetlenül minden egyes református egyházközség életében kiemelt figyelmet kapott. A gazdasági élet kapcsán fontos megjegyezni, hogy Ugocsa vármegye református egyházai országosan is a legszegényebbek közé tartoztak. Anyagi helyzetükön csak az 1881-es országos egyház megalakulását követően sikerült némi javulást elérni. A két egyházközség gyülekezeti életére inkább volt hatással a rossz gazdasági helyzet, mint a korszakban meghatározó, az ország urbanizáltabb részein terjedő szekularizáció¹ és polgárosodó eszme.

A TISZAÚJLAKI REFORMÁTUS EGYHÁZ

A KÖZSÉG, ÉS A REFORMÁTUS GYÜLEKEZET TÖRTÉNETÉNEK RÖVID ÁTTEKINTÉSE

Tiszaújlak városi jellegű település Kárpátalján, amely közvetlenül az ukrán-magyar határ mentén helyezkedik el, Nagyszőlőstől 15 km-re. A honfoglaláskor Töhötöm törzse szállta meg, majd a Gutkeled nemzetség birtokolta.² Első írásos említése 1304-ből való Wylak (Újlak) néven. A Tiszaújlak nevet 1709-ben kapta. A község sokszor játszott fontos szerepet a magyar történelem viharos századaiban. A II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharc egyik előzménye itt zajlott, amikor Esze Tamás és csapata 1703 májusában megtámadta a tiszaújlaki sóházat, ami a bécsi udvar reakcióját is kiváltotta. 1703. július 14-én itt vívták első győztes csatájukat a kuruc csapatok, amelynek emlékére 1903-ban turulmadaras emlékművet állítottak.

¹ A vallás társadalomra gyakorolt hatásának megszűnése.

² Szabó István: Ugocsa megye. Beregszász – Új mandátum kiadó. 1994.

Fényes Elek 1851-es leírása szerint „Tiszaújlak magyar-orosz mezőváros a Tisza jobb partján 728 római katolikus, 418 görög katolikus 280 református 8 evangélikus és 10 zsidó lakja. Kevés tót és sváb lakosai elmagyarosodtak. Földjei rónán fekszenek, erdeje nincs, rétje kevés.”³

Tiszaújlakot a protestantizmus szele már a XVI. század közepén elérte, 1550-ben már lelkésze volt. 1577-ben a Sárosoroszi egyház leányegyháza, prédikátora Csatári Gergely volt. Az egyházközségben 46 adózó családfő került összeírásra. Ebből következtethetünk arra, hogy a gyülekezet létszáma elérhette akár a 200 főt is. 1578-ban már anyaegyházként működik, prédikátora Debreceni Fábrián. 1610-ben viszont ismét leányegyház, Tiszabecshez tartozott. 1626-tól újra anyaegyház, Milotai Lőrinc prédikátorsága kezdetével. A századfordulói anyaegyházként működött, a beregi egyházmegye részeként. 1736-tól az ugocsai egyházmegye része. Az első templom (torony nélkül) a Rákóczi úton épült, amelyet 1701-ben tűzvész pusztított el. A gyülekezet tagjai – 70-80 család – azonban hamarosan újjáépítette. 1850-ben a község által sóraktárként használt épületet vásárolta meg a gyülekezet. 1903-ban kőtoronyt építettek fölé. A templom 1960-ban és 1973-ban esett át felújításon, 2019-ben pedig megkezdődött a templom teljes külső és belső felújítása.⁴

Az egyház történetével kapcsolatos írások közül viszonylag sok fennmaradt, a presbiteri jegyzőkönyvekből néhány évet leszámítva a gyülekezet egész XIX. századi története kutatható.

TISZAÚJLAK LAKOSSÁGA

Tiszaújlak a honfoglalás kora óta magyarok által lakott település. A XVIII. század végén némi ruszin beszivárgás figyelhető meg, azonban a szlávok korán beolvadtak, és átvették a többségi magyarság nyelvét. A mezővárosi kiváltsággal, vásártartási joggal és földrajzi helyzetéből fakadóan egyéb gazdasági előnyökkel rendelkező település vonzóvá vált a XIX. század második felében a Galiciából áttelepült zsidók számára is.⁵ Míg 1851-ben mindössze 10-en vallották magukat izraelita vallásúnak, addig 1880-ban a zsidó hitközség tagjainak száma már 773 fő. Itt működött Ugocsa vármegye egyik legnagyobb izraelita hitközsége egészen az 1944-es deportálások kezdetéig. 1851-ben a település lakossága 1 437 fő, amelyből 721 római katolikus, 418 görög-

³ Fényes Elek: Magyarország geográfiai szótára. Pest. 1851

⁴ Ivaskovics József: Kárpátaljai református templomok. Ungvár – Beregszász. 2000.

⁵ Szabó István: Ugocsa megye. Beregszász- Új mandátum kiadó. 1994.

katolikus, 280 református, 10 zsidó és 8 személy evangélikus vallású.⁶ Az 1880-as összeírás szerint a mezőváros lakossága 2 580 fő, melyből 738 római katolikus, 773 izraelita, 594 református, 465 görögkatolikus, 13 evangélikus, 1 görögkeleti.⁷ A századfordulóra a legnépesebb gyülekezet már az izraelitaké volt (1 055), őket követte a római katolikus (771) és a református hitközség (703). Görögkatolikusok 467-en voltak, evangélikusok 12-en voltak.⁸

1. sz. táblázat. Reformátusok száma a községben.

Év	Összlakosság	Reformátusok
1851	1437	280
1880	2588	594
1896	2872	816
1900	3008	703
1910	3470	866

A fent közölt táblázatból kitűnik, hogy a református lakosok száma a természetes népszaporulattal arányosan növekedett, csakúgy, mint a település összlakossága. 1896 és 1900 között azonban rohamosan megfogyatkozott a számuk. Négy év alatt több mint 100 fővel kevesebb lett a reformátusok lélekszáma. Ez elsősorban az Amerikába való kitelepüléseknek tudható be. A református egyház híveinek nagy része Tiszaújlakon a társadalom alsó rétegeiből származott, a város módosabb lakosai elsősorban a kereskedelemmel foglalkozó izraeliták voltak. A hívők szegénységét alátámasztja az a tény, hogy az adófizetésre kötelezett családfelek több mint fele az évi 1 forintos adózási kategóriába tartozott.⁹ A kivándorlás elsősorban tehát Tiszaújlakon a református híveket érintette. A reformátusok kivándorlásával párhuzamosan a betelepüléseik által növekedett az izraelita hitűek száma. 1910-re már létszámunk 1 206 fő volt. Ha megnézzük a keresztelesek számát a tárgyalt időszakban, szintén arra a következtetésre juthatunk, hogy a kivándorlás eredményezte a gyülekezet rohamos fogyását az 1896–1900 közötti években.

⁶ Fényes Elek: Magyarország geográfiai szótára. Pest. 1851

⁷ Dr. Kepecs József: Kárpátalja településeinek vallási adatai (1880-1941). Központi Statisztikai Hivatal (továbbiakban: KSH). Bp. 2000.

⁸ Uo.

⁹ Kárpátaljai Református Egyház Levéltára és Múzeuma: Tiszaújlaki Református Egyház presbiteri közgyűlési jegyzőkönyvei 1878-1879.

2. sz. táblázat. Keresztelések száma a Tiszaújlaki Református Egyházban 1890–1918.¹⁰

Év	Kereszteltek száma	Év	Kereszteltek száma
1890	33	1905	25
1891	49	1906	34
1892	39	1907	35
1893	54	1908	32
1894	30	1909	32
1895	43	1910	33
1896	42	1911	25
1897	32	1912	29
1898	32	1913	27
1899	36	1914	41
1900	32	1915	27
1901	34	1916	15
1902	32	1917	7
1903	28	1918	16
1904	30		

Az utolsó összmagyar népszámlálás (1910) adatai szerint Tiszaújlak lakossága 3 470 fő, melyből 3 411 magyar anyanyelvű.

3. sz. táblázat. A lakosság összetétele 1910-ben.¹¹

Népesség	3462 polgári, 8 katonai 3411 magyar, 33 német, 15 ruszin, 3 szlovák
Vallás	1208 izraelita, 866 református, 817 római katolikus, 564 görögkatolikus, 14 evangélikus

Levonva a következtetéseket a település lakosságának vallási összetétele a tárgyalt időszakban nagy változásokon esett át. Ez elsősorban a galíciai

¹⁰ Tiszaújlaki Református Egyház: Keresztelési anyakönyvek 1890–1992.

¹¹ KSH adatbank. 1910-es népszámlálási adatok. Hozzáférés helye: https://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_1910_01/?pg=947&layout=s

zsidóság betelepülésének, valamint a református lakosság XIX. század végi Amerikába történő kivándorlási hullámának tudható be. Fontos megjegyeznünk azt, hogy amint alább hagyott a reformátusok kivándorlási hulláma, valamint az egyház gazdasági helyzetét az egyházmegye közbenjárásával sikerült némileg rendbe hozni (erről bővebben írásom második részében foglalkozom), a reformátusok száma nőtt, s a háború előtti évekre a második legnépesebb gyülekezet lett Tiszaújlakon.

A TISZAÚJLAKI REFORMÁTUS NÉPISKOLA

Tiszaújlakon az általunk tárgyalt időszakban, 1848–1918 között mind-egyik gyülekezet működtetett iskolát. Kivételt képezett ez alól a század második felében betelepedett zsidóság, akik emiatt az állami iskolák létrehozásának egyik legnagyobb támogatói voltak. A református népiskola mellett a görögkatolikus és a római katolikus egyház működtetett iskolát. Utóbbi külön fiú- és leányiskolát is. A református népiskola épülete 43 négyzetméteres alapterületű volt.¹² A rendkívül rossz állapotú iskolaépületben még a padimentum¹³ sem volt megcsinálva. 1879-ben és 1881-ben kisebb javításokat végeztek rajta. Az iskolában évente átlagosan 25–35 diák tanult.¹⁴ Az oktatás színvonalát meghatározta a gyülekezet gazdasági helyzete. Előfordult olyan eset is, amikor a rossz anyagi helyzet miatt a gyülekezet nem tudott külön tanítói állásról gondoskodni, ezért a lelkész végezte a tanítói teendőket. Az 1848-as évben kisebb ideig a tanítás szünetelt az iskolában, mivel az 1847 januárja óta szolgáló Barta József tivadari tanító Máramarosba ment, hogy csatlakozzon a felkelő sereghez. A gyülekezet nem gördített ez elé akadályt, a presbiteri gyűlés így foglalt állást a hadba vonulása kapcsán: „*Hazánk jelen állapota közt e szándékát hazafiúi bűn lenne akadályozni*”.¹⁵ Barta nem is tért vissza, a tanítói feladatokat Baksai Mihály lelkész látta el. 1855-ben az egyházmegye Tivadarban tartott közgyűlésén kérelmezték a tanítói és lelkészi hivatal összevonását az 1855/56-os tanévre. Az ezzel spórolt összeget a tanítói lak felújítására fordította a hitközség. A következő évben meghosszabbították a tanítói és lelkészi hivatal összevonását, a

¹² Aczél László: Ugocsa vármegye népoktatásügye 1880-1902. Franklin Társulat Nyomda. Budapest. 1908.

¹³ Padló, padozat népies megnevezése.

¹⁴ Aczél László: Ugocsa vármegye népoktatásügye 1880-1902. Franklin Társulat Nyomda. Budapest. 1908.

¹⁵ Kárpátaljai Református Egyház Levéltára és Múzeuma (KRELM): A Tiszaújlaki Református Egyház presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve 1848.

felújított tanítói lakot pedig Kőszegi Györgynek adta ki bérbe a gyülekezet. Szabó József lelkészége kezdetén, 1857-ben javasolta a gyülekezetnek, hogy hívjanak tanítót a községbe, ezt azonban, ameddig érvényes volt a tanítói lak bérleti szerződése, addig nem hajthatták végre. Emiatt a lelkész egy évre elvállalta a tanítói teendőket is. 1858 januárjában döntést hoztak a tanító állomásról. Batizi András esperes kezdeményezésére tanítót hívtak a gyülekezetbe. Balajti György tiszabökényi tanítót hívták meg, aki azonban nem vállalta el. Végül Gaál Antal tanító érkezett Mezőváriból. Fizesése évi 308 forint lett, amelyből 108-at a mezőváros finanszírozott, a maradékot pedig az egyház tanítói alapjából fizették.¹⁶ 1861-ben bejelentette távozási szándékát, arra hivatkozva, hogy az érkezésekor ígért évenkénti 40 forintos fizetésemelésből nem teljesült semmi. A gyülekezet eleget tett kérésének, felemelték fizetését, amit ő el is fogadott, de időközben Fertőszalmásra hívták meg tanítónak. Emiatt ismét távozni szeretett volna. Gaál azzal fenyegetőzött, hogy amennyiben nem engedik el Almásra tanítónak, akkor inkább hazamegy Mezőváriba, és leteszi tanítói hivatalát.¹⁷ A problémát végül az 1861-ben Tiszabökényben tartott közgyűlésen oldották meg, ahol felszólították Gaált, hogy ameddig a szerződése szól, addig nem mehet el más helyre tanítani.¹⁸ A tanító végül kitöltötte szerződését.

Az 1880-as évektől kezdően, amikor is állami iskolák nyíltak a községben, a református iskolakötelesek közül sokat az új iskolákba járatnak. Az alábbi táblázatban az iskolakötelesek számának alakulását tekinthetjük meg a községben.

4. sz. táblázat. Tiszaujlak iskolaköteleseinek megoszlása¹⁹

Tanév	Ref. iskola	Római k. fiú isk.	Római k. lány isk.	Görög k. isk.	Állami iskola Fiú és leány
1880/81	24	25	43	33	-
1883/84	42	29	25	36	144
1890/91	31	22	73	15	227
1896/97	18	49	36	12	273

¹⁶ KRELM: A Tiszaujlaki Református Egyház presbiteri jegyzőkönyve 1857.

¹⁷ Uo.

¹⁸ KRELM: Máramaros-Ugocsa Egyházmegye Tivadarfalván tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1861.

¹⁹ Aczél László: Ugocsa vármegye népoktatásügye 1880-1902. Franklin Társulat Nyomda. Budapest. 1908.

5. sz. táblázat. A református népiskola tanulóinak száma 1880-1897 között²⁰

Tanév	Tanulók száma	Tanév	Tanulók száma
1880/81	24	1889/90	31
1881/82	49	1890/91	31
1882/83	42	1891/92	25
1883/84	40	1892/93	31
1884/85	37	1893/94	44
1885/86	38	1894/95	29
1886/87	31	1896/97	18
1887/88	32	1897/98	megszűnt
1888/89	34		

A fent közölt adatok alátámasztják azt a tényt, miszerint az állami iskolák megnyílása a felekezeti iskolák diákjainak államiba való átvándorlását eredményezte. Ez a tényező, valamint a református egyház rossz gazdasági állapota előrevetítette az iskolai fenntartói jogról való lemondást. Az iskola felszereltségben és az oktatás színvonalában sem felelt meg az előírásoknak. 1882-ben Dévai József tanítót rossz eredményei miatt menesztették, a szomszédos Tiszaújhelybe ment át.²¹ Utóda Borbély Sándor idején az eredmények javulást mutattak ugyan, de az egyházmegye tanügye jelentéseiben így is csak az épp megfelelő besorolást kapta. Gondot jelentett továbbá az iskolamulasztók számának növekedése, ami miatt a presbitérium büntetést helyezett kilátásba a gyerekeiket iskolába nem járató szülők ellen.²² Az 1890-es évek közepére már felmerült az iskolafenntartási jogról való lemondás. 1895-re az iskola épülete teljesen el volt hanyagolva, a tanítói alap gyakorlatilag megszűnt. A tankötelesek nagy része az állami iskolákba ment át. Az iskola utolsó tanévében (1896/97) mindössze 15 diákot oktatott Borbély Sándor

²⁰ Uo.

²¹ KREL: A Tiszaújlaki Református Egyház presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve. 1882.

²² KREL: A Tiszaújlaki Református Egyház presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve. 1883.

tanító. Az épületet az államnak adták bérbe 15 évre. Az állami iskolák ennek ellenére is teremhiánnyal küszködtek, ami negatívan hatott a református tanulók oktatására. Sok gyerek az utcán lézengett, mivel tanteremhiányra hivatkozva sok református diákot nem vettek fel az állami iskolába. Az újlaki gyülekezet ez ügyben az Ugocsa megyei tanfelügyelőséghez fordult, és megjegyezte, hogy a nevelés ügye rosszabb Tiszaújlakon, mint amikor még működött a felekezeti iskola. Sikerült végül elérnie a református diákok felvételét, valamint azt, hogy a községben oktató 4 tanító közül egy református vallású legyen. A tiszaújlaki református népiskola nem működött az elvárt követelmények szerint. A polgári korszakban az épülete elavult és kicsi volt, a tanügyi értékeléseken alacsony besorolást kapott, tanítói alapja nem volt számottevő. A század utolsó évtizedeiben megnyíló állami iskolák jóval felszereltebbek voltak, ami miatt már a református diákok oktatásában nem volt monopolhelyzetben az egyház. A kialakuló versenyhelyezettel gazdasági terhei miatt nem tudott mit kezdeni a helyi református gyülekezet. A presbiteri gyűlés a millennium évében határozott az iskolai fenntartási jogról való lemondásról. Az 1896/97-es tanév végeztével nem működött tovább református felekezeti iskola a mezővárosban. A tiszaújlaki református iskola tanítói 1848–1897 között: Barta József (1847–1848), Gaál Antal (1859–1862) Záboly Sándor (? –1878), Dévay József (1879–1882), Borbély Sándor (1882–1897).²³

A GYÜLEKEZET GAZDASÁGI HELYZETE, ÉPÜLETEI

A Tiszaújlaki Református Egyház a mezővárossal és az itt működő más felekezetekkel ellentétben nem rendelkezett nagy tőkével. Az ugocsai református hitközségekhez hasonlóan Tiszaújlakon is meglehetősen szerény körülmények között működött a gyülekezet. Hívei a társadalom alsóbb rétegeiből kerültek ki. 1850-ben mindössze 354 forint bevétellel rendelkezett, 353 forint kiadás mellett, tehát semmi megtakarítása sem volt. Földje kevés volt, amelyet a lelkész és a tanító használt közösen. Csekély gazdasági helyzetét jól mutatta az a tény is, hogy a tanító lak felújítására sem tudtak kellő összeget fordítani, csak úgy, ha megszüntették a tanítói hivatalt, és a lelkészre ruházták rá az oktatói szerepet.²⁴ Lelkészi fizetése az 1860-as években sem érte el a

²³ KRELM: A Tiszaújlaki Református Egyház presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve. 1848-1861, 1878-1890. Máramaros-Ugocsa Egyházmegye közgyűlési jegyzőkönyvei. 1882-1898.

²⁴ KRELM: A Tiszaújlaki Református Egyház presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve. 1855.

300 forintot.²⁵ Több egyháztág sem tudta fizetni az éves egyházfenntartói járulékot, ami a lelkészi fizetésben is hiányosságokat eredményezett. 1878-ban az éves egyházadó 414 forint 30 krajcár volt, amelyet 109 adófizető 5 osztályba sorolva volt köteles fizetni. Az első osztályba tartozók 8, a másodikba 7, a harmadikba 5, a negyedikbe 4, az ötödikbe pedig 50 krajcár és 3 forint közötti összeget voltak kötelesek befizetni. A 109 adófizetőből 69 a legalsó osztályba volt besorolva.²⁶ Az 1878-as évben összesen 528 forint 82 krajcár bevétele volt. A már említett egyházadó mellett 100 forint államsegély és 10 köbölnyi tengeri eladásából származó 14 forint 52 krajcár jelentett bevételt a tiszaujlaki református gyülekezet számára.²⁷ A gyülekezet tulajdonában volt egy gyümölcsös is, amelyben főleg meggy- illetve szilvafák voltak.

1880-ra lelkészi fizetése alapján már a 3. osztályba kapott besorolást, ami 400–600 forint évi lelkészi fizetést jelentett.²⁸ Ez elsősorban a gyülekezet által felvett államsegélyeknek volt betudható. Az egyházmegye minden éven segítette a gyülekezetet, elszegényedése és az idegen felekezetek közé ékelt helyzete miatt. 1890-re már jelentős kamathátralékkal rendelkezett a hitközség, adóssága elérte az 500 forintot. Lelkészi és tanítói alapjai teljesen megszűntek. Sarkady Mihály lelkész az egyházmegyéhez fordult ez ügyben. 1897-ben a közgyűlés bizottságot küldött ki a gyülekezetbe, hogy felmérje a gazdasági helyzetet. A kikerülő bizottság megállapította, hogy a következő adósságokkal rendelkezik a gyülekezet:

1. 500 forinttal a Tiszaujlaki Takarékpénztárnak;
2. lelkészi és tanítói magtár hiánya 355 forint;
3. 100 forint állami adóval;
4. 65 forinttal az egyházmegyei közigazgatási pénztárnak;
5. 18 forint tűzbiztosítási díjjal.

A gyülekezet teljes adóssága az 1897-es évben 1 038 forint volt. Az éves állandó kiadásaival az egyháznak (lelkészi fizetés 500 forint, lélekszám szerinti domestica 30 forint, ez évi államadó, ez évi egyházmegyei közigazgatási adó 15 forint, 15 forint biztosítási díj, paplak és tanítói lak renoválási díja 30 forint) összesen 1 643 forintot és kamatait kellett kifizetnie. Jövedelme összesen 636 forint 57 krajcár volt.²⁹

²⁵ Fodor Gusztáv: Református múltunk kezesség. Tiszaszentimre. – Narancsik Imre Kutatói Műhely. 2016.

²⁶ KREL: A Tiszaujlaki Református Egyház presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve. 1878.

²⁷ U.O.

²⁸ KREL: Máramaros-Ugocsa Egyházmegye Técsőn tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1882.

²⁹ KREL: Máramaros-Ugocsa Egyházmegye Técsőn tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1897.

A helyzet megoldására a következő lépéseket tette az egyházmegye:

1. A lelkészi és tanítói alapba tartozó személyektől behajtották az adósságot.
2. Az egyházmegyének rendelt államsegélyből a tiszaujlaki lelkész minden éven 100 forint segélyben részesül.
3. Az országos közalapi segélyből évenként 50 forint segélyt kap a lelkész ezentúl.
4. A parókia épületét az állami iskolának adták bérbe, a lelkész pedig az egykori tanítói lakba költözött.
5. 2000 forint tőkesegélyre ajánlották az egyházat a konvent előtt.
6. A korábbi tanítói jövedelmet képező föld és pénzalap a tanítói állás megszűnése miatt az egyház jövedelmét képezte, és az adósságok törlesztésére fordították az ide befolyt összeget.
7. A lelkész segélyezése addig fog tartani, ameddig a gyülekezet önerőből nem tud 600 forintos fizetést biztosítani számára. (ekkor mindössze 390 forintot volt képes fizetni).³⁰

A gyülekezet gazdasági helyzete a századfordulóra sem rendeződött. Az 1900-as évben a gyülekezet a 362 forintos lelkészi fizetést sem tudta kifizetni. Az 1901. október 15-én, Nagyszőlősen tartott egyházmegyei közgyűlésen a következőképp jellemzik a gyülekezet helyzetét: „*Ezen egyház rendkívül nehéz viszonyok között él. A hívek folytonos elszegényedése megakadályoz minden haladást, sőt kockáztatja az egyház fennállását is. A segélyezés, melyben az egyház részesül, még mindig nem elég, hogy a fontos position az egyházunk a korrallal haladhasson, a vagyonos másik két egyházzal szemben versenyképes legyen, és nehéz feladatait teljesíthesse*”.³¹ A gyülekezet kezdeményezte, hogy csökkentsék lelkészi díjlevelét, mivel a benne foglalt összeget nem tudta fizetni, és ezzel párhuzamosan a lelkészi fizetés kiegészítésre adott államsegély emelését kérte. Mivel sikerült megindokolni a kérelme jogosságát – elsősorban az Amerikába való kivándorlási hullám megindulásával –, ezért az egyházmegye elfogadta az újlakiak kérelmét.³² A csökkenéssel tehát 1903. január 1-étől a lelkész fizetése 821 korona 21 fillér. Az éves fizetésekiegészítés pedig 151 korona 20 fillérrel emelkedett.³³

³⁰ Uo.

³¹ KRELM: Máramaros-Ugoicsa Egyházmegye Nagyszőlősen tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1901.

³² KRELM: Máramaros-Ugoicsa Egyházmegye Tiszaujlakon tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1902.

³³ Uo.

A Tiszaújlaki Református Egyház az általam vizsgált korszakban meglehetősen rossz gazdasági helyzetben volt, a segélyek növelése, és néhány ingóság eladása sem eredményezett változást az anyagi helyzeten. Az 1906-os évben 2 321 korona volt a bevétele ugyanennyi kiadás mellett. Adóssága 6 000 koronára rúgott.³⁴ A polgári község évi 240 koronával járult hozzá az egyház fenntartásához. A világháború éveit sem javult a gyülekezet anyagi helyzete. A rossz gazdasági helyzet ellenére is a gyülekezet igyekezett gyarapodni, építkezni, elsősorban templomépítési munkák zajlottak a tárgyalt időszakban.

A gyülekezet első temploma a jelenlegi Rákóczi úton épült. 1701-ben tűzvész pusztította el. Helyére egy fatemplomot építettek. Ezt az épületet 1850-ig használták. Ekkor vásároltak meg a községtől korábban sóraktárként használt ingatlant.³⁵ Tetejére fatornyot építettek, és templomként használták. Az épület átépítése 1855-ben kezdődött: a korábban épített fatornyot lebontották, faanyagát eladták. Az 1857. januári presbiteri gyűlésen szóba került egy új templom építése, amelyet azonban nem támogatott mindenki.³⁶ Létrehoztak egy templomalapot, amelyet a templom átépítésére gyűjtöttek. 1858 nyarán a templompénz alapban 1869 forint volt. 1859-ben már 2400 forint gyűlt össze az omladozó templomépület felújítására, 1860-ban elkészült a karzat³⁷, 1861-ben árokkal vették körül a templom épületét. A teljes átépítés 1878-ra fejeződött be³⁸, tornyot csak 1903-ban építettek rá. A gombot a toronyra Róth Ignác készítette.³⁹ A templom teljes felújításon 1960-ban és 1973-ban esett át. A 600 férőhelyes templom 2019-ben új tetőzetet kapott. A gyülekezet épületei közé tartozott az iskola épülete, a parókia és a tanítói lak. Az iskola épülete 1897-ben (1879-ben újította fel Nagy József tiszakeresztúri kőműves 25 forintért) 15 évre bérbeadásra került az állami iskola számára. Majd 1912-ben végleg megvásárolták azt.⁴⁰ A parókia épületét gazdasági célból szintén eladták. Jelenlegi parókiája 1938-ban épült, 1944-ben a megszálló szovjethatalom elkobozta. 1993-ban kapta vissza a független ukrán vezetéstől.⁴¹

³⁴ KRELM: Máramaros-Ugozca Egyházmegye Nagyszőlősen tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1907.

³⁵ Ivaskovics József: Kárpátaljai református templomok. Ungvár – Beregszász. 2000.

³⁶ KRELM: A Tiszaújlaki Református Egyház presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve. 1857.

³⁷ KRELM: A Tiszaújlaki Református Egyház presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve. 1860.

³⁸ KRELM: A Tiszaújlaki Református Egyház presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve. 1878.

³⁹ KRELM: A Tiszaújlaki Református Egyház presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve. 1886.

⁴⁰ KRELM: Máramaros-Ugozca Egyházmegye Nagyszőlősen tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1913.

⁴¹ Ivaskovics József: Kárpátaljai református templomok. Ungvár – Beregszász. 2000.

GYÜLEKEZETI ÉLET

Tiszaújlak gyülekezeti élete nem különbözött más ugocsai gyülekezete-kéitől. Hétköznapi istentisztelet gyakoroltatott, konfirmációs oktatás zajlott. Átlagosan 8–10 gyerek konfirmált. A református egyház a községen belül az egyik legnépesebb, de legszegényebb egyház is volt. A községben működő római és görögkatolikus egyház mellett az izraelita felekezet is működött. A presbiteri jegyzőkönyvek nem számoltak be más felekezetekkel való súrlódásról, viszályokról. Súrlódások és viszályok a gyülekezeten belül előfordultak, még az egyháztanácson belül is. 1860 szeptemberében kizárták az egyháztanácsból F. Ferenc presbitert, mert az tolvajnak nevezte az algondnokot, aki a templom felújításáért felelt.⁴² 1874-ben nyomtalanul eltűnt 25 forint a magtáralapból, amely szintén viszályt eredményezett a gyülekezeten belül. A felelős magtárgondnok, Sz. Sándor vette el ezt az összeget, amelyet 1884-ben fizetett vissza utódának. A 25 forint mellett 16 forint kamatot is vissza kellett fizetnie.⁴³ Pozitív dologként említhetjük azt, hogy a lelkész és a gyülekezet között nem történt 1848–1918 között viszályos eset, sőt, épp ennek az ellenkezője. Az 1893-as Tiszaújlakon tartott egyházmegyei gyűlésen lemondott a gyülekezetben 1874 óta szolgáló B. Nagy Elek lelkész. Ez ügyben Bíró Lajos és György Endre tanácsbírák 1894. április 11-én kimentek Újlakra, mivel a gyülekezet azt kérte a lelkésztől, hogy ne mondjon le és folytassa tovább szolgálatát, mert „*nincs olyan ember a gyülekezetben, aki ne lenne vele megelégedve*”. Nagy visszavonta lemondását, és nem vonult nyugdíjba, csak egy évvel később.⁴⁴

Az egyház rendszeresen szervezett bálákat, rendszerint január végén, elsősorban különböző gyűjtések céljából. Az iskola fűtéséről minden évben egy-egy presbiter gondoskodott. „Vadházasságok” elsősorban a gyülekezet-hez nagy számban tartozó roma lakosság körében fordultak elő.⁴⁵ A missziói ébredés a gyülekezetet is elérte ugyan, de anyagi korlátai miatt nem tudott nagy figyelmet fordítani erre.

⁴² KRELM: A Tiszaújlaki Református Egyház presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve. 1860.

⁴³ KRELM: A Tiszaújlaki Református Egyház presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve. 1885.

⁴⁴ KRELM: Máramaros-Ugocsa Egyházmegye Técsón tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1896.

⁴⁵ KRELM: Máramaros-Ugocsa Egyházmegye Tiszaújlakon tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1910.

A TISZABÖKÉNYI REFORMÁTUS EGYHÁZ

A KÖZSÉG ÉS A REFORMÁTUS GYÜLEKEZET TÖRTÉNETÉNEK RÖVID ÁTTEKINTÉSE

Tiszabökény község Kárpátalján, a Nagyszőlősi (ma Beregszászi) járásban fekszik, korábban Ugocsa vármegye Tiszántúli járásának része. Nagyszőlőstől 22 km-re délnyugatra, Beregszásztól 25 km-re délkeletre helyezkedik el a Tisza folyó bal partján, közvetlenül az ukrán-magyar határ mentén. Tiszabökény a Tiszahát egyik legősibb települése, a Tisza és a Batár között fekszik. A község az első az ugocsai kismemesi vidék falvai közül, amely az írott forrásokban feltűnik.⁴⁶

A falu nevét először Buken néven említik az írásos források 1230-ban. Ebben az évben II. András király Farkas nevű szervíense kapott itt földet, akitől a már napjainkra Bökénnyel egybeépült Farkasfalva kapta a nevét. A falut az 1717-es tatár betörés elpusztította, ezután ruszinokkal telepítették be.⁴⁷ A XIX. században a falu lakosságának nagy része kolerajárványban elhunyt. Az 1848/49-es forradalomban aktívan részt vett a falu, itt született, és itt is van eltemetve a Kossuth Lajos hadnagyaként szolgáló Fóris István, akiről írásom későbbi részében írok bővebben. Fényes Elek 1851-ben így ír a községről: „*Bökény, magyar falu, Bereg-Ugocsa vármegyében, közel a Tiszához, 64 római, 292 görög katolikus, 186 református, 11 zsidó lakja, református és görög katolikus anyatemplommal, fekete termékeny határral. Erdeje nincs, csak bokros helyei...*”⁴⁸

Tiszabökényben a reformáció évszázadában már működött református gyülekezet, első lelkésze Gyarmathy Ambrus. Temploma a XIII. század végén – a XIV. század elején épült, amelyet a reformáció kezdete óta használnak a református hívek. Régi harangtornya a templom északnyugati részén épült, a templomtól mintegy 3-4 méternyi távolságra. Valószínűleg Mária Terézia, vagy I. Lipót uralkodása idején épülhetett, ugyanis ezek az uralkodók nem engedélyezték a templomra épített tornyot. A jelenlegi tornyot, amely beljebb helyezkedik el, mint a régi, a 2000-es években építették újra. Az egyházközségnek két harangja van, egy nagyobb és egy kisebb, mindkettő az 1795-ös évből. A nagyobb harang 200 kg, a kisebb 104 kg súlyú.⁴⁹

⁴⁶ Botlik József, Dupka György. Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján. Bp.1993

⁴⁷ Szabó István: Ugocsa megye. Beregszász- Új mandátum kiadó. 1994.

⁴⁸ Fényes Elek: Magyarország geográfiai szótára. Pest. 1851

⁴⁹ Ivaskovics József: Kárpátaljai református templomok. Ungvár – Beregszász. 2000.

TISZABÖKÉNY LAKOSSÁGA

Tiszabökény magyarok által lakott település az Árpád-ház kora óta, a helyben lakó nemesség és jobbágyok egyformán magyar volt. Mellettük a XVI–XVII. században számottevő jövő-menő réteg hullámzik, ez a réteg azonban – amely különben a XVII. század közepéig csaknem teljesen magyar volt –, tartós nyomot a falu életében nem hagyhatott. A XVII. században Bökényben is megritkult az ősi népesség, a helyükre ruszin betelepültek érkeztek. Ez a folyamat erősödött, amikor is az 1717-es tatár betörés alkalmával 44 nemes és 88 jobbágy közül 13 nemes és 30 jobbágy halt meg. A betelepülő ruszinok egy ideig megtörték a település és a környék magyar nyelvi homogenitását, de az idők során a magyar nyelv állandó hatása miatt a ruszin nyelv kiszorult a községből.⁵⁰

Tiszabökény lakosságának anyanyelvi és vallási összetétele az 1881-es és 1910-es népszámlások szerint

6. sz. táblázat.⁵¹

Nemzetiség	779 magyar, 19 ruszin, 1 szlovák
Vallás	382 görög katolikus, 257 református, 92 izraelita, 81 római katolikus

7. sz. táblázat.⁵²

Nemzetiség	851 magyar, 15 ruszin
Vallás	416 görög katolikus, 273 református, 92 izraelita, 85 római katolikus

A TISZABÖKÉNYI REFORMÁTUS NÉPISKOLA

Tiszabökényben 1848–1918 között két felekezet működtetett iskolát: a református egyház mellett a községben a legnépesebb hitfelekezet, a görögkatolikus. A református népiskola egy tanítóval működött, épülete 27 m²-es tanteremmel rendelkezett, amelyben 23 diák fért el. A régi épület

⁵⁰ Szabó István: Ugocsa megye. Beregszász- Új mandátum kiadó. 1994.

⁵¹ Dr. Kepecs József: Kárpátalja településeinek vallási adatai (1880-1941). Központi Statisztikai Hivatal (továbbiakban: KSH). Bp. 2000.

⁵² KSH adatbank. 1910-es népszámlálási adatok. Hozzáférés helye: https://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_1910_01/?pg=947&layout=s

olyan rozoga állapotban volt, hogy Aczél László királyi tanfelügyelő leírása szerint be lehetett „kukucskálni” az oldalfalain keresztül.⁵³ 1886-ban új épületet vásárolt a gyülekezet, amelyet 1906-ig használt⁵⁴, ezt 1887-ben ideiglenes jelleggel átalakították.⁵⁵ Az épület hossza 542 cm, szélessége 500 cm, magassága pedig 245 cm volt.⁵⁶

A tiszabökényi népiskola sajnos sok más ugocsai gyülekezetéhez hasonlóan anyagi nehézségek miatt nehezen működött. 1882-től kezdődően az egyházmege évenkénti 80 forintos állandó segélyt biztosított a tiszabökényi tanítónak. Elsősorban azért, mert a bökényi gyülekezet nehéz gazdasági helyzetben volt, másodsorban az egyházmege kiemelt figyelmet fordított azokra az iskolákra, amelyek idegen felekezetek, vagy idegen nemzetiségek között működtek. Ilyen alapon kapott hasonló támogatást a bökényi mellett a gödényházi és a tekeházi tanító is.⁵⁷ Amennyiben a tanító nem végezte megfelelően munkáját, akkor ezt a segélyt megvonhatták tőle. 1883-ban ez meg is történt, amikor csak a fizetés felét kapta meg Nagy István tanító.⁵⁸ 1890-ben Szabó Lajos tanító járt hasonló módon, akitől 20 forintot megvontak, mivel nem megfelelően végezte feladatát, valamint fegyelmi eljárás indult ellene „fennhéjázó, és makacsa magatartása” miatt.⁵⁹ Az iskola felszereléséről több ízben is György Endre helyi földbirtokos, politikus, egyházi személy gondoskodott. 1884-ben 50 forintot ajánlott felszerelésre az iskolának, 1885-ben az ő közbenjárásával kapott ingyenesen könyveket a tanoda.⁶⁰

Az iskolába átlagosan jóval többen jártak, mint ahány diák a törvényes előírások szerint elérhetett a termében. 1888-ban a presbiteri gyűlés határozatot hozott egy új iskola építéséről, de az építkezés csak 1905-ben kezdődött el. A tanügyi jelentésekben az iskola legtöbbször az elégséges kategóriába került, 1899-ben jeles értékelést kapott az iskola. Érdekes módon pont akkor,

⁵³ Aczél László: Ugocsa vármegye népoktatásügye 1880-1902. Franklin Társulat Nyomda. Budapest. 1908.

⁵⁴ Kárpátaljai Református Egyház Levéltára és Múzeuma (KRLEM): A Tiszabökényi Református Egyház presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve 1907.

⁵⁵ KREL: A Tiszabökényi Református Egyház presbiteri jegyzőkönyve 1887.

⁵⁶ Aczél László: Ugocsa vármegye népoktatásügye 1880-1902. Franklin Társulat Nyomda. Budapest. 1908.

⁵⁷ KREL: Máramaros-Ugocsa Egyházmege Verbőcön tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1883

⁵⁸ KREL: A Tiszabökényi Református Egyház presbiteri jegyzőkönyve 1883.

⁵⁹ KREL: Máramaros-Ugocsa Egyházmege Tiszaújlakon tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1890.

⁶⁰ KREL: Máramaros-Ugocsa Egyházmege Máramaoszigeten tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1885

amikor Szabó Lajos tanító távozása után Király Antal lelkész végezte a tanítói feladatokat.⁶¹ 1901-ben Tivári Imre töltötte be a tanítói pozíciót, akinek fizetése az évenkénti 160 korona egyházmegyei támogatással sem érte el a 800 koronát. A 640 koronás évi fizetését 276 koronás állami kiegészítés mellett a már említett egyházmegye által adott 160 koronával érték el.⁶² A gyülekezet ezért kezdeményezte, hogy az állami kiegészítés 516 korona legyen. Ugocsa vármegye közigazgatási bizottsága előbb ezt elutasította, ami miatt veszélybe került az iskola működése, ezért az egyházmegye közbenjárásával végül sikerült kieszközölni 436 koronás tanítói fizetés-kiegészítést.⁶³

3. sz. táblázat. A tiszabökényi református népiskola tanulóinak létszáma 1880–1902 között⁶⁴

Tanév	Tanulók létszáma	Tanév	Tanulók létszáma
1880/81	37	1891/92	34
1881/82	31	1892/93	32
1882/83	31	1893/94	30
1883/84	38	1894/95	31
1884/85	51	1895/96	25
1885/86	43	1896/97	30
1886/87	32	1897/98	28
1887/88	32	1898/99	38
1888/89	29	1899/00	38
1889/90	22	1900/01	40
1890/91	25	1901/02	32

1907-ben már az új iskolaépületben zajlott az oktatás. 1911-ben ismét könyvosztásban részesült az iskola. A háború éveiben az 1916-os évig rendszeresen zajlott az oktatás, ekkor Apai János tanító hadba vonult, majd fogságba

⁶¹ KRELM: Máramaros-Ugocsa Egyházmegye Nagyszőlősen tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1899.

⁶² KRELM: Máramaros-Ugocsa Egyházmegye Técsőn tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1902.

⁶³ KRELM: Máramaros-Ugocsa Egyházmegye Huszton tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1903.

⁶⁴ Aczél László: Ugocsa vármegye népoktatásügye 1880-1902. Franklin Társulat Nyomda. Budapest. 1908.

esett ahonnan nem tért haza. A tanító helyett 1916. január 1-jétől Király Antal oktatott heti 3 órában.⁶⁵

A tiszabökényi református népiskolai tanítói 1880–1918 között: Mező Károly 1880–1882, Nagy István 1882–1883, Szabó István 1883–1884, Uszakai Ignác 1884–1885, Simon Lőrincz 1885–1888, Szabó Lajos 1888–1898, Király Antal (lelkész) 1898–1901, Timári Imre 1901. november 12.–1902. augusztus 10, Nagy József 1902–1903. szeptember 6, Kovács Kálmán 1903–1905, Görög Jenő 1905–1907, Balla Zsigmond 1907–1913, Apai János 1914–1915 (hadbavonult, majd fogságba esett), Király Antal lelkész, 1916. január 1.–1918 – [?].⁶⁶

A GYÜLEKEZET GAZDASÁGI HELYZETE, ÉPÜLETEI

A tiszabökényi református gyülekezet egyike volt az ugocsai elszegényedett gyülekezeteknek. Helyzete némileg annival volt jobb, hogy nagy adóhátralékok az 1886-os iskolaépület vásárlásig nem terhelték. Lelkészi fizetése nem haladta meg a 400 forintot, az egyházmegyei besorolás alapján a 4., azaz legalsó osztályba lett besorolva.⁶⁷ 1868-ban kukorica magtárt alapított a gyülekezet. Alapszabálya szerint célja az egyháztagok felszabadítása az adóságaik alól, valamint kölcsönzési segélyezéssel támogatni az elszegényedett híveket.⁶⁸ 1880-tól kezdődően évenként 33 forint államsegélyben részesült a gyülekezet, ezen kívül az idegen felekezetek illetve nemzetiségek között élő hitközségek számára adott 100–150 forintnyi segélyben is részesült. 1886-ban iskolaépületet vásároltak, aminek következtében tetemes adósság gyülemlett fel. Az épület átalakításra szorult, ami szintén költségekkel járt.⁶⁹ 1887-ben, hogy meg tudják fizetni állami adótartozásukat, az adós egyháztagok ellen pert indított az egyháztanács. A magtáralapból eladták a terményt, és egyházi célokra fordították. Azonban az egyházmegye vezetése az elköltött pénzek visszatérítésére kötelezte a presbitériumot.⁷⁰

Az 1887-es tiszai árvíz nagy károkat okozott a gyülekezetben, elsősorban az egyház tulajdonát képező 12 hold földben. Ennek hatására tovább nőttek

⁶⁵ KRELM: Máramaros-Ugocsa Egyházmegye Máramarosszigeten tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1917.

⁶⁶ KRELM: Máramaros-Ugocsa Egyházmegye közgyűléseinek jegyzőkönyvei. 1882–1918.

⁶⁷ KRELM: Máramaros-Ugocsa Egyházmegye Verbőcön tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1883.

⁶⁸ KRELM: A Tiszabökényi Református Egyház presbitéri jegyzőkönyve 1868.

⁶⁹ KRELM: A Tiszabökényi Református Egyház presbitéri jegyzőkönyve 1886.

⁷⁰ KRELM: Máramaros-Ugocsa Egyházmegye Nagyszőlősen tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1887.

az adóhátralékok. 1895-ben 100 forint tőkesegélyt kapott a gyülekezet a paplak és a templom befedése és adósságtörlesztés céljából.⁷¹ 1896-ban a presbitérium döntést hozott a Tiszaújlaki Takarékpénztárban kamatozó 150 forint értékű regálé kötvényének eladásáról. Ennek oka az volt, hogy minél előbb szerették volna törleszteni az iskolaépület vásárlása miatt meglévő adósságot.⁷² Ezt a lépést szükségesnek érezték megtenni, mivel az évenkénti bevétel megegyezett a kiadással is, azaz maradvány hiányában nem tudták törleszteni az adósságokat. 1904-ben 2 899 korona 90 fillér volt ugyanennyi kiadás mellett.⁷³

1905-ben nagy építkezésbe kezdett a gyülekezet az egyházmegye beleegyezése nélkül, ami zűrzavaros gazdasági állapothoz vezetett.⁷⁴ Az építkezésekre kölcsönöket vettek fel, valamint országos gyűjtést szervezett a templom belsejének felújítására, valamint paplak építésére. Erről nem tájékoztatta a bökényi presbitérium és Király Antal lelkész a közgyűlést. Az adósság tovább nőtt, valamint sikkasztás gyanúja is felmerült a gyülekezettel kapcsolatban. Ez ügyben 1906 nyarán az egyházmegyei közgyűlés két tanácsbírája, Tóth Ferenc és Szegedy Gyula kiutazott a községbe, hogy megvizsgálja az építkezéssel kapcsolatos számadásokat. 1904 őszén a gondnok felvette a magtár 616 koronás bevételét, amelyből 97 korona 74 fillért egyházi kiadásokra fordított, a maradék 526 korona 26 fillért pedig az építkezésekre adta Király Antal lelkésznek. Ezen összegek kiadásáról egyháztanácsi döntés nem született, jogi alapját egy presbiteri határozat képezte, amely kimondta, hogy magtárból 50 köböl búza az építkezések fedezésére pénzzé teendő.⁷⁵ A magtárból 1904–1906 között összesen 1 058 koronát költöttek el. Az egyháztanács felszólította a bökényi egyháztanácsot, hogy semmi szín alatt ne vegyék fel a magtár takarékpénztárban lévő maradék bevételét.⁷⁶

Az országos gyűjtést 1904–1905 végezték. A gyűjtést végző lelkész és presbiterek a bejövő összeg 40 %-át maguk részére költségként és díjként vették el. A befolyó 13 492 korona 83 fillérből 5 265 korona 19 fillér került ezáltal a lelkész és a presbiterek kezébe. A maradék 8 233 korona 96 fillér

⁷¹ KRELM: Máramaros-Ugocsa Egyházmegye Máramarosszigeten tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1895

⁷² KRELM: A Tiszbökényi Református Egyház presbiteri jegyzőkönyve. 1896.

⁷³ KRELM: Máramaros-Ugocsa Egyházmegye Técsőn tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1905.

⁷⁴ KRELM: A Tiszbökényi Református Egyház presbiteri jegyzőkönyve. 1905.

⁷⁵ KRELM: Máramaros-Ugocsa Egyházmegye Halmiban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1906.

⁷⁶ Uo.

fordítatott ténylegesen az építkezésekre. Postautalványon még érkezett további 690 korona 31 fillér. Összesen tehát tisztán az egyházi építkezésekre az országos gyűjtésből 8 924 korona 21 fillér jött össze. Az építkezések az iskola és a paplak építésével kezdődtek. Az iskola építése kapcsán volt egy egyházmegye által jóváhagyott tervrajz és költség, de végül egy jóvá nem hagyott tervrajz szerint kezdték el építeni az iskolát 1905-ben. Harmati Pál debreceni vállalkozó 10 000 koronáért kezdte el az építkezést, aki csak félig végezte el a munkálatokat, ezt követően a gyülekezeti tagok építették az iskolát és a parókiát.⁷⁷

A kiutazó tanácsbírák megállapították, hogy az egész építkezés összesen 19 142 korona 21 fillérbe került. A pénzek nagyobb részét a lelkész, nem pedig a gondnok kezelte, valamint az egyház anyagi helyzetéhez képest egy olyan egyénnel kötöttek nagy összegű építkezési szerződést, akiben kötelezettségei teljesítésére kellő garancia nem volt. A tanácsbírói jelentés szerint a „fényes parókiát”, amelynek pusztán a festése került 360 koronába, a lelkész saját magas igényeinek megfelelően önérdékből építette, a gyűjtés céljának nem megfelelően. További kihágás volt a magtári vagyon alapszabály-ellenes felhasználása. 1906. december 31-én 845 korona 39 fillérnek kellett volna lennie, ehelyett csak 629 korona 31 fillér volt a magtár vagyona. Az egyházmegyei rendeletek és törvények súlyos megsértése miatt a lelkész, az akkori gondnok, valamint a presbiterok birtokaira az egyházmegyei ügyész útján bírói zárlatot kért az egyházmegyei közgyűlés, és fegyelmi eljárást rendelt el az érintettekkel szemben.⁷⁸ A gyülekezet, hogy az építkezés miatti adósságokat rendezze, 1907-ben rendkívüli adót vetett ki, azonban adósságát a világháborús évekig sem sikerült teljesen rendezni. A rossz gazdasági helyzeten Fogarassy Aurél helybeli nagybirtokos évenkénti adományai javítottak valamelyest.

GYÜLEKEZETI ÉLET

Tiszabökény gyülekezeti élete nem volt mentes a súrlódásoktól. Elsősorban a gyülekezetben 46 éven keresztül szolgáló Király Antal és a presbitérium között történtek nézeteltérések. Sérelmek előfordultak a gyülekezeti tagok között is, amelyekről a presbiteri jegyzőkönyvekben olvashatunk. 1877-ben egy helyi kisnemes felesége, Nagyfejeő Gyuláné Ujhelyi Malvina panasszal élt az egyháztanácsnál, mivel a templomban régóta az ősei által

⁷⁷ KREL: A Tiszabökényi Református Egyház presbiteri jegyzőkönyve. 1905.

⁷⁸ KREL: Máramaros-Ugocea Egyházmegye Nagyszőlősen tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1907.

birtokolt székét Fórizs Gábor szerint jogtalanul foglalta el maga és családja részére. Az ügy az egyházmegyei közgyűlés elé került, s az a gondnoknak adott igazat, mivel egy 1862-es kerületi gyűlés 42. számú végzése értelmében mindenki ott foglal helyet a templomban, ahol neki tetszik.⁷⁹

A lelkész és az egyháztanács közötti konfliktusok a legtöbb esetben a lelkészi fizetés kapcsán alakultak ki. 1893-ban a lelkész beadványt intézett az egyházmegyei közgyűléshez, amelyben kérte, hogy a lelkészi díjlevél szerint járó 6 öl fát ne 3 forintos áron váltsák meg pénzre, azaz évi 18 forintra, hanem 5 forintos áron. Ebbe azonban a bökényi egyháztagok nem mentek bele, valamint nem engedték, hogy a lelkész legyen a temető hasznélvezője, azaz az ottani akácfa és fűtermés a lelkész tulajdonát képezze.⁸⁰ A presbitérium úgy egyezett meg a lelkésszel, hogy a 12 forintos hiány fejében egy holdnyi földterületet a faiskolájából átengedett az egyház a lelkész használatába.⁸¹

A gyülekezet életében nagy szerepet játszott Fóris István (1820–1902) személye, aki 18 éven át volt az egyházmegyei közgyűlés tanácsbírája, a gyülekezet állandó főgondnoka, Ugocsa vármegye főjegyzője, majd főszolgabírója. Részt vett az 1848/49-es forradalomban és szabadságharcban, a délvidéki harcokban, Kossuthtól hadnagyi rangot kapott. Hazatérését követően másfél évig bujdosnia kellett. 1902-es haláláig a bökényi református egyház egyik fő támogatója volt, évenként adakozott a gyülekezet számára.⁸²

⁷⁹ KRELM: A Tiszabökényi Református Egyház presbiteri jegyzőkönyve. 1877.

⁸⁰ KRELM: Máramaros-Ugocsa Egyházmegye Nagyszőlősen tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1893.

⁸¹ KRELM: Máramaros-Ugocsa Egyházmegye Halmiban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1895.

⁸² KRELM: Máramaros-Ugocsa Egyházmegye Huszton tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1903.